

עודכן ב- 28/05/2010 03:49

במנהטן, על שפת העברית

אני מוצאת את עצמי כמין טיפוס חדש של היהודי הנווד, מיטלטלת "בין תל-אביב שהיתה פעם עירי לבין ניו יורק שעדיין אינה עירי אף עתה לאחר שנים... הלוך ושוב ושוב והלוך... לפתח כיסי, כחטאת, רובץ הדרכון מעמיד פני תם כמו לא יידע כמה שהוא מוכתם"

מאת רנה לי

"ספר חיי הולך ונכתב מימין לשמאל ומשמאל לימין... בניו-יורק רבתי, כאיזה טקסט עברי הווה ומתהווה... תמיד במרוצה בכיוון ההפוך... גם בתל-אביב כבר טועים בי הבריות כמו הפכתי להיות משהו תיירת" (מתוך השיר "ספר חיי").

בתקופה הראשונה לשבתי בארצות הברית, כאשר הבדידות היתה ללא נשוא, הייתי מבקשת לי מפלט ונוחם בקיטוני האותיות המרובעות של העברית. הרביתי לכתוב ואף פירסמתי הרבה ב"הדואר", שהיה ביטאונה של ההסתדרות העברית באמריקה. הסתדרות זו שנתקיימה שמונים שנה (נוסדה בשנת 1916), שבקה חיים לכל חי לפני שנים לא רבות בגלל מחסור כספי. ככה, מתה לה בשקט, בלי שיהדות אמריקה העשירה והנדיבה תמצא לנחון לשמור על הגחלת הלוחשת של העברית ביבשת הגדולה.

הפרופסור לב חקק, עורכו האחרון של "הדואר", הוציא את השנתון העברי של אמריקה שקרא לו "הדור". כבר יצאו שני שנתונים כאלה ובם יצירות מקוריות ומחקרים של הכותבים עברית בארצות הברית, ובקרב ייצא לאור השלישי.

אכן, שפתו של סופר היא במידה רבה מולדתו, ברוח מה שאמר אלבר קאמי האלג'רי שהצרפתית היא המולדת שלו. לימים, כשהתחילה ניו יורק להתחבב עלי, נפתח לבי יותר ויותר לקסמי האנגלית. רגישות לשפה היא מטבעו של סופר, ומשהחלה אוזני להיות כרויה לאנגלית ניסיתי לתרגם מעברית אחד משירי, ומכיוון שעשיתי כאדם העושה בתוך שלו לא הייתי נאמנה למקור ויצא לי שיר אחר לגמרי. לאחר מכן התחלתי לכתוב גם באנגלית.

לאמיתו של דבר, הן עצם הכתיבה, בכל שפה שהיא, היא בחזקת תרגום, כלומר, תרגום מלשון החוויה שאינה נופלת בתחומן של המלים. כג'וזפין בייקר הזמרת ששרה על שתי אהבותיה - פאריס ומולדתה - נקלעתי אף אני בין אהבת-מולדתי לבין אהבתי-הזרה, אלא שההיקלעות שלי לא זו בלבד שהיא מלווה בתחושת אשם, היא קורעת אותי ומבעה בי פער שכנראה אינו ניתן עוד לאיחוי. מעין שבר גיאולוגי עמוק בין העברית לבין האנגלית, בין ישראל לבין אמריקה, בין פנים לבין חוץ ובין שם לבין כאן. ייתכן שבמידת-מה זה הגורל הצפוי לכל סופר שנעקר מקרקע מכורתו, אבל דומני שבמקרה של הסופר הישראלי הבעיה חריפה יותר בגלל הרגשת המחויבות כלפי ישראל, שדומה כי אין כמותה ביחסו של, למשל, האיטלקי לאיטליה, או הצרפתי לצרפת, וכיו"ב מדינות שאינן נאלצות להילחם כל הזמן על קיומן.

וכך אני מוצאת את עצמי כמין טיפוס חדש של היהודי הנווד, מיטלטלת "בין תל-אביב שהיתה פעם עירי לבין ניו יורק שעדיין אינה עירי אף עתה לאחר שנים... הלוך ושוב ושוב והלוך... לפתח כיסי, כחטאת, רובץ הדרכון מעמיד פני תם כמו לא יידע כמה שהוא

מוכתם" (מתוך "שירי ערער").

מה שחסר לי במיוחד הוא צליל קולה החי של השפה, חיי היום-יום שלה, אותם קולות אנוש חמים. ואת זאת אני דואגת למלא בביקורי בארץ. כמו תמיד בהיותי בישראל, אף עתה, בבואי לרגל הופעת ספר שירי המשקף כחמישים שנות שירתי, "...והים אנה יילך?", אני משוטטת כה וכה ברחובות ההומים, שיכורה מעט.

כפי שאמרתי בראיון שערך אתי לפני שנים העיתונאי יצחק רבי ז"ל, בעקבות פרסום ספרי "עגנון והצמחונות", יש ימים שאני מתעוררת בהם בעברית ויש ימים בהם אני מתעוררת באנגלית. כשתי ידיים לי העברית והאנגלית; פעמים הן מכות זו את זו, פעמים הן צועדות זו לקראת זו כמבקשות להושיט יד לשלום. אכן, בכתבתי אני מנסה לגשר על הפער, וכך, כל חיי אני מבקשת לעשות שלום בנפשי. אולי בזאת אני עשויה כמתכונת מולדתי שאף אותה חוצה הירדן ואף היא נאבקת על קיומה ומייחלת לשלום.

רנה לי הוא שמה הספרותי של ד"ר רנה קופמן, משוררת, חוקרת ופרופסור לעברית (בגמלאות) באוניברסיטה העירונית של ניו יורק. היא פירסמה 12 ספרים בישראל, וכן מאמרים שונים בעברית ובאנגלית בכתבי עת שונים ורבים בישראל ובארצות הברית.

כל הזכויות שמורות, "הארץ" ©

סגור חלון